

14 februari, 2022

Rapport av pilotprojektet

UppåkramodelLEN
eller
barn gör historia på riktigt

av

Pär Widén & Per Dahlbeck

Sammanfattning

Sammantaget kan vi konstatera att eleverna ger en samlad väldigt positiv bild av sina besök på, och samarbete med, Arkeologiskolan i Uppåkra. De har konkreta tankar om hur besöken, och arbetet före och efter, kan utvecklas. Det är uppenbart att deras förståelse av historia och historiska lämningar har utvecklats under vårt pilotprojekt. Besöken har bland annat inspirerat elever till att vilja gräva där de befinner sig i vardagen för att hitta spår. Vi vandrar på vår historia, även när vi inte gräver i Uppåkra.

Utifrån elevernas tankar och förslag så går det att se att de vill att besöken, grävandet och utforskandet ska vara så "riktigt" som möjligt. När de söker fakta så vill de vara med om ett utforskande, och grävande som "är på riktigt". De vill gräva i oprövad jord med riktiga verktyg och de vill samarbeta och samtala med arkeologer och arkeologistuderenter.

Även när de bearbetar sina fynd och omvandlar fakta om historien till fiktiva berättelser så vill de att det ska vara på riktigt. Därför var det korta besöket av Martin Widmark otroligt inspirerande för eleverna. Eleverna uttrycker också en önskan att skapa berättelser med andra uttrycksformer än det skrivna ordet antingen på plats eller i efterhand. Det kan handla om att göra filmer, sceniska gestaltningar med autentiska kläder och tidsenliga artefakter, röst och ljudproduktioner eller att leka historia.

Att uttrycka sig med olika estetiska uttrycksformer och att få ta del av fakta via estetiska uttrycksformer verkar till att locka mer eller mindre samtliga elever. Estetiken tycks rymma en kraft som leder till ett fördjupat historiemedvetande och att kunna göra historia på riktigt.

Det lärande som vi i detta pilotprojekt har fått följa tycks även nå bortom elevens kunskap om enskilda historiska fakta, kvarlevor och artefakter. Elevernas självförståelse, inlevelse i den andres historiska livssituation rymmer också filosofiskt existentiella dimensioner och etiska ställningstaganden.

Vi tänker att om eleverna får bearbeta sina upplevelser både genom att sammanställa fakta och i egna fiktiva berättelser så är det rimligt att det leder till en utveckling av deras förmåga till självreflektion och en självkritisk förståelse av sig själv i relation både till historien, nutiden och framtiden.

Vi menar också att de samlade erfarenheterna från pilotprojektet pekar på att elevernas bearbetning av besöken kan vidareutvecklas genom att knytas tydligare till de tre perspektiven av hållbar utveckling. Nämligen ekonomisk, social och ekologisk. Om det både lär och berättar detta pilotprojekt under namnet Uppåkramodeln.

Bakgrund

Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Center arbetar för att barn och unga ska delta i det arkeologiska arbetet, leta efter autentiska historiska fynd och därmed på riktigt bidra till att gräva fram och skriva Uppåkras historia (Barnkonventionen 2018, FN:s konvention om barnets rättigheter, UNICEF Sverige). Genom Sparbanken Skånes Arkeologiskola (hädanefter Arkeologiskolan) medverkar nu årligen omkring 5000 elever i Skåne i detta viktiga arbete sedan starten 2018. Förestående pedagogiska projekt är initierat och inspirerat av barnboks författaren Martin Widmarks tankar om det estetiska och konstnärligas betydelse för barns och ungas kunskapsbildning och lärande bland annat formulerat i *En läsande klass* (Widmark et al 2014).

Pilotprojektet startar 1 september 2021 och avslutas 31 december 2021.

Tidigare utvärdering och forskning om Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Centers Arkeologiskola

Det pedagogiska arbetet i Arkeologiskolan har tidigare utvärderats, dels med hjälp av årliga elevenkäter (2018-2020), som utgår från elevers platsbesök, grävande och undersökande, dels genom examensarbete från lärarstudenter vid Malmö Universitet (Scherstén & Kihlberg 2016). Naturligt nog så har Arkeologiskolan, som relativt ny och snabbt växande verksamhet, tvingats hantera en hel del logistiska och organisatoriska utmaningar i sitt utvecklingsarbete (Utvärdering 2018-2020).

Pedagogiskt har förutsättningarna för verksamheten som t ex. omslag i väderlek, bussning av elever till utgrävningsplats, samarbete med klasslärare, pandemi samt specialpedagogiska hänsyn till elever med särskilda behov ställt stora krav på arkeologer, grävande arkeologstudenter och pedagoger (Utvärdering 2018-2020). Samtidigt så är tendensen genomgående att såväl lärare som elever är oerhört intresserade och nöjda och upplever Uppåkra som en enormt betydande historisk och pedagogisk resurs. Utvärderingarna visar samtidigt att lärare inte riktigt förmår att hitta tydlig förankring och koppling till övrig befintlig pedagogisk verksamhet i sina skolämnen, förutom innehållsliga kopplingar till historieämnet och främst då vikingatiden.

Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Center arkeologiskola och de arkeologiska utgrävningarna i Uppåkra förekommer också i ett antal forskningsstudier och studentuppsatser naturligt nog av företrädesvis historiskt-arkeologiskt och kulturhistoriskt kunskapsintresse, medan de pedagogiska forskningsperspektiven på Arkeologiskolans verksamhet är i det närmaste obefintligt. Det motiverar både en fortsatt pedagogisk utvärdering såväl som en fördjupning av de pedagogiska forskningsperspektiven.

Föreliggande pilotprojekt bygger på ett samarbete mellan Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Centers arkeologiskola, tre mellanstadieklasser från tre olika skolor, forskare från Malmö Universitet, Pedagogisk Inspiration Malmö och Martin Widmark. Tillsammans har vi identifierat ett behov av ett fördjupat utforskande som ska leda till en ökad förståelse av vad elever, barn och unga är med om när de besöker Arkeologiskolan, vad de lär, vilka förmågor de utvecklar samt sist men inte minst hur innehållet i den pedagogiska verksamheten kan utvecklas i framtiden.

Det pedagogiska utvärderings- och forskningsprojektet syftar till att väcka och undersöka barns och ungas nyfikenhet och lust till lärande och medvetenhet om historiska, geografiska och kulturella platser betydelse i både tid och rum (Utvärdering 2018) och hur barns upplevelser av sådana platser formas och förändras relativt de sociokulturella och historiska sammanhangen (jfr de Groot 2016). Projektet fokuserar på vad det kan betyda att estetiska uttryck och

kommunikationsformer (analoga och digitala) används i samband med barns besök, erfarenheter och upplevelser av Arkeologiskolan samt hur det förhåller sig till elevernas lärande.

Finansiering

Forskare vid Malmöuniversitet deltar genom finansiering om 90 000 SEK från Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Center. Forskare finansieras också av Pedagogisk Inspiration i Malmö. Microsoft har även bidragit ekonomiskt till uppbyggnaden och utvecklingen Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Center och deltar långsiktigt i arbetet med att identifiera och utveckla digitala pedagogiska möjligheter som integreras i nästa fas av arbetet med ”Uppåkramodeln” (Fas två) som alltså innebär ett möjligt vidareutvecklat och förlängt forskningsprojektet.

Projektets och pilotprojektets deltagare och organisering:

En utvidgad referensgrupp:

- *Karin Nilsson projektledare, verkställande ledamot vid Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Center
- *Sofia Winge, vetenskapspedagog/ärkeolog vid Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Center
- *Pär Widén, universitetslektor i pedagogik vid Malmö Universitet
- *Per Dahlbeck, utvecklingspedagog inom Pedagogisk Inspiration Malmö.
- *Martin Widmark, författare

Projektgrupp

- *Sofia Winge, vetenskapspedagog/ärkeolog vid Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Center
- *Pär Widén, universitetslektor i pedagogik vid Malmö Universitet
- *Per Dahlbeck, utvecklingspedagog inom Pedagogisk Inspiration Malmö.

En pilotprojektgrupp:

Per Dahlbeck, Pär Widén, Sofia Winge, Helene Jönsson, Gullåkraskolan, Camilla Riishøj, Uppåkraskolan och Linus Rundberg Streuli, Backaskolan.

En utvidgad pilotprojektgrupp:

Per Dahlbeck, Pär Widén, Sofia Winge, Helene Jönsson, Camilla Riishøj, Linus Rundberg Streuli samt sju elever (anonymiserade) från respektive skolklass.

Huvudmål, syfte, design och dokumentation

Med *utgångspunkt* i Barnkonventionens intention samt FN:s sjutton globala hållbarhetsmål initierades pilotprojektet för att möjliggöra och konkretisera elevers deltagande i ett utvärderingsarbete i samband med att Arkeologiskolans pedagogiska verksamhet utvecklas. Pilotprojektet ska innebära att barns röster ska höras och sätta spår på ett sätt som gör skillnad och kan spridas, inte minst med hjälp av estetiska och konstnärliga uttrycksformer. Genom pilotprojektet vill vi alltså uppnå ett aktivt deltagande och estetiskt lärande som är på riktigt i samband med att Arkeologiskolans verksamhet utvecklas. Vi bjuder därför in elever och lärare i tre mellanstadieklasser från Uppåkraskolan och Gullåkraskolan i Staffanstorps och Backaskolan i

Malmö, att vara med och lära och arbeta med utgångspunkt i estetiken omkring utvecklingsarbetet av Arkeologiskolans verksamhet.

Pilotprojektet *syftar* till att utveckla en forskningsbaserad pedagogisk kunskap om hur barns och ungas lärande sker inom ett tvärvetenskapligt utvidgat klassrum som Arkeologiskolan utgör (Dahlbeck & Widén 2019). Projektet genomförs i samarbete med Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Center, Fakulteten för lärande och samhälle vid Malmö Universitet, Pedagogisk Inspiration Malmö, Uppåkraskolan och Gullåkraskolan i Staffanstorp och Backaskolan Malmö.

Det långsiktiga målet är att utifrån elevernas erfarenheter och lärande från pilotprojektet grundlägga en pedagogisk arbetsmodell, Uppåkramodellen, som kan användas inom alla vetenskapliga ämnen och kan överföras som ett pedagogiskt verktyg för såväl forskare, lärare, kulturarvsinstitutioner med mål att utveckla och sprida tvärvetenskaplig kunskap.

Frågor för att identifiera och förstå elevers lärande i projektet

- Hur ser barns historiemedvetenhet ut?
- Hur kan en nyfikenhet på historia stimuleras och fördjupas hos barn och unga?
- Vilken betydelse har kunskap om historien i barns och ungas vardag?
- Hur kan barns förståelse av historien i nuet även spela roll för deras förståelse av, och lust att skapa, en gemensam hållbar framtid?
- Vilket lärande sker hos barn och unga i anslutning till möten med Arkeologiskolan?
- Hur kan olika estetiska uttryck och kommunikationsformer (analoga och digitala) om historien, nutiden och framtiden berika och vidga barns och ungas fortsatta lärande?

Projektdesign

Pilotprojektet designas och växer fram i dialog mellan vetenskapspedagog/ arkeolog, lärare, elever och pedagogiska forskare och utformas som en etnografiskt inspirerad studie (Hammersley & Atkins 2007) för att utveckla ett pedagogiskt program/modell och ett utvärderingsinstrument för Arkeologiskolan. Det betyder att metoden inte är färdigdesignad eller given på förhand, utan växer fram i ett inkluderande samspel mellan forskare och deltagare. Det bidrar till att resultatet blir något unikt som kan göra skäl för namnet Uppåkramodellen.

En central utgångspunkt är att undersöka hur barn och unga får stöd för sitt lärande och sin motivation, dels genom att ta till sig information i olika estetiska former, men också, och kanske framför allt genom att själva kommunicera med hjälp av olika estetiska uttryck (Widmark et al 2014; Dahlbeck & Widén 2019). Särskilt undersöker vi detta lärande genom att följa och analysera de frågor som elever formulerar, är nyfikna på och elevernas berättelser inom pilotprojektet. Leder detta till att barnen skapar inre bilder och uppvisar ett historiemedvetande, kan använda sin nyfikenhet och därmed få en drivkraft till ett fortsatt lärande och utvecklar sina förmågor att kommunicera? blir därför bärande frågor i pilotprojektet.

Pilotprojektet grundar sig i pedagogiska antaganden som dels handlar om ett lärande som är grundat i ett undersökande och prövande. Dels att lärandet är starkt kopplat till estetikens kraft (Dahlbeck & Bogren 2020; Dahlbeck, Håkansson & Widén 2021; Widmark et al 2014) vilket blir tydligt genom att alla deltagare (vetenskapspedagog/arkeolog, lärare, elever och pedagogikforskare) får använda sig av olika sinnen, pröva på olika estetiska arbetssätt och uttrycksformer i en variation av lärandemiljöer. Och till sist att pilotprojektet undersökningsmetod kan delas in i och struktureras kring tre faser av barnens undersökande och

lärande, nämligen *inför, under* och *efter* besöken vid Arkeologiskolan (Dahlbeck, Håkansson & Widén, 2021). Dessa komplexa lärandeprocesser har följts, dokumenterats och utvärderats i pilotprojektet.

Dokumentation

Målsättningen är att utforma pilotprojektet så konkret som möjligt så att barn och unga ska och delta i och uppleva lärandet meningsfullt och samtidigt vara mätbart i något avseende. Mätbart ska i detta sammanhang förstås som att elevernas lärande och erfarenheter sätter spår och lämnar avtryck i andan av Barnkonventionen och hållbarhetsmålen. Dokumentationsstrategin utformas utifrån det.

Formerna för dokumentation är skriftliga minnesanteckningar vid möten samt digitala inspelningar i både visuellt och auditivt format. Detta görs både vid fysiska och digitala möten. Den bärande dokumentationen i pilotprojektet utgörs av elevers egna berättelser, frågor, teckningar, foton och filmer samt andra digitala former. Det med avsikten att konkretisera Barnkonventionen och hållbarhetsmålen samt möjliggöra att elever deltar i pedagogiska aktiviteter där estetikens kraft för lärande blir möjlig och tar sig olika uttryck.

Dokumentationsformerna kan delvis skilja sig åt på respektive skola, och styrs också av de uppgifter som referensgruppen ger till de tre klasserna och hur eleverna i respektive klass väljer att hantera uppgifterna. Därigenom uppnås en flexibilitet i den pedagogiska arbetssättet /Uppåkradmodellen som möjliggör en anpassning efter det unika som uppstår inom pilotprojektets ram både ifråga om elever, skolklasser och situationer som uppkommer (Hammersley & Atkinson 2007). Dokumentationen avser att synliggöra och ”mäta” elevernas estetiska lärande i bilder, upplevelser av och berättelser om besöken på arkeologiskolan, för att bättre förstå hur eleverna lär, upplever och möjligen utveckla verksamheten.

Forskningsetiska hänsyn

Vi, forskare och vetenskapspedagog/arkeolog, informerade vårdnadshavare för samtliga deltagande elever i respektive skolklass genom ett gemensamt skriftligt missiv/utskick och brev med samtyckesblankett för underskrift av vårdnadshavare och lärare (VR 2017; Wästerfors 2019; Hammersley & Atkinson 2007). Vi gjorde en anmälan och registrering av forskningsprojektet via Malmö universitets system för hantering och granskning av forskningsetiska hänsyn och GDPR-regler. Allt inspelat audio-visuellt material som klassas som personuppgifter förvaras säkert på extern server på Malmö universitet och får endast användas i linje med forskningsprojektets etiska regler och det samtycke och medgivande som givits i projektet.

En kronologisk dokumentation av genomförandet

Projektet genomförs genom att utvidgad referensgrupp, projektgrupp och pilotprojektgrupp, dvs forskare, arkeolog och lärare i olika gruppkonstellationer håller ett antal träffar; 25/3, 20/4, 18/5, 27/5, 17/8, 10/9 och 15/9 för att planera besöken för elever och lärare från de tre skolorna.

25 mars

Träff utvidgad referensgrupp

Ett första möte mellan Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Center, forskare och författare om bakgrunden till Arkeologiskolans verksamhet, Microsofts pedagogiska satsningar och engagemang. Diskussion om att genomföra ett möjligt pilotprojekt ”Uppåkramodeln” i syfte att forskningsmässigt undersöka, utvärdera och utveckla det pedagogiska arbetet inom Arkeologiskolan på Uppåkra. Nulägesituation och förslag på hur utvärderingsarbete och ett pilotforskningsprojekt kan genomföras diskuteras.

20 april

Träff projektgrupp

I april börjar tankarna alltmer ta form omkring ett tänkbart innehåll, upplägg, finansiering och genomförande. Vi diskuterar en mer långsiktig utvecklings- och utvärderingsmodell som även inkluderar ett mer avgränsat pilotprojekt som är forskningsmässigt inriktat och explorativt och undersökande till sin karaktär. Syftet med pilotprojektet ringas in till att handla om att undersöka elevers/barns/ungas historiemedvetenhet och olika tänkbara förmågor som utvecklas vid deltagande i arkeologiskolan. Resultatet från pilotprojektet är tänkt att ligga till grund för en flexibel pedagogisk utvärderingsmodell som kan användas på lång sikt i Arkeologiskolan och distribueras och användas i andra pedagogiska sammanhang.

27 maj

Träff utvidgad referensgrupp och Staffanstorps Kommuns Utbildningschef

Möte där vi informerar om, och diskuterar möjligheterna med, Uppåkra Arkeologiska Center och förslag om att i samarbete med Microsofts Minecraft Education plattformar knyta forskning vid Malmö Universitet (lärarutbildningen) till ett fördjupat samarbete mellan Staffanstorps kommuns skolor, universitetet och Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Center. Vi informerar om, och diskuterar hur, pilotprojektet (som planeras att vara genomfört i december 2021) kan tas vidare, utvecklas och spridas vidare i kommuner och i regionen. Informationen sprids av företrädare för Uppåkrastiftelsen och utbildningschef till Staffanstorps kommuns rektorsnätverk.

17 augusti

Träff med pilotprojektgrupp

Första mötet med pilotprojektgruppen inleds med fika och en personlig presentationsrunda eftersom det är första gången vi träffar varandra i projektet. Sofia, vetenskapspedagog/arkeolog informerar om Stiftelsen Uppåkra Arkeologiska Center och verksamheten som den bedrivs idag, om det pedagogiska programmet vid Arkeologiskolan och om tankarna om pilotprojektet och utvärderingsmodellen som går under arbetsnamnet ”Uppåkramodeln”.

De närvarande får uppleva en kortversion av besöksupplevelsen vid Arkeologiskolan och det pedagogiska programmet. Vi visar runt på fornlämningen, tar en kort tur ut på fältet och

Arkeologiskolan. Därefter tittar vi på filmupplevelsen Underjorden, den kommande utställningen i Mimers rum. Vi får se konferens/pedagogrummet Schaktet där närvarande erbjuds en estetisk, auditiv och visuell berättelse. Det vill säga alla delar av det som nu ingår i den ordinarie besöksupplevelsen vid Arkeologiskolan.

Vid träffen kommer vi fram till att vi behöver ha kunskap om elevers förförståelse för att kunna göra utvärderingar om elever lär och utvecklar förmågor och kunskaper under arbetet med Arkeologiskolan. Vi beslutar att frågan; ”Vad är historia för dig?” ställs till eleverna som ett allra första steg för att sedan återkomma till samma fråga igen i avslutningen av pilotprojektet i december. På så sätt kan elevers förståelse av historia och historiemedvetenhet närmare dokumenteras, undersökas och utvärderas.

Besöken planeras att genomföras av de tre klasserna under september. Under besöket får eleverna delta i det ordinarie programmet för arkeologiskolan, en timmes guidning på fornlämningen och därefter arkeologiskola. De får också se Underjorden, Mimers rum och Schaktet, samt en digital upplevelse.

Projektledningen/projektgruppen betonar att det är viktigt att vetenskapspedagog/arkeolog, forskare, lärare och elever känner att detta är något vi skapar gemensamt, att vi äger och lär i det här projektet tillsammans. Därför skall projektet docka in i lärarnas befintliga planering och verksamhet, inte genomföras som ett projekt utöver ordinarie undervisningen. Det ska i den meningen vara som ett utvidgat klassrum (Dahlbeck & Widén 2019). Vi tar upp möjligheten att utgå från en tematik, antingen en gemensam övergripande tematik eller separat beroende på hur organisationen ser ut på respektive skola och vad man kommer fram till.

Vi diskuterade att Arkeologiskolan egentligen inte handlar om enbart järnåldern och att det är viktigt att det framgår för att lärare som bokar programmet skall känna att besöket kan kopplas till skolans övergripande mål som även rymmer Barnkonventionen och hållbarhetsmålen.

Lärare och elever väljer tillsammans ut sju elever från varje klass för att kunna delta i projektet och fungera som ambassadörer/representanter för sin respektive klass. Vi sätter datum för hela projektgruppen som ska träffas på Uppåkra 29/9 kl 12.30-14.30. Då ska varje klass ha diskuterat möjliga dokumentationsformer för deras lärandeprocess inom projektet.

29 september

Träff med utvidgad pilotprojektgrupp

Träffen för lärare och elever är digital på grund av smittoläget. Forskare och arkeolog träffas på Uppåkra och genomför träffen digitalt därifrån. De fem-sju elevrepresentanterna för respektive skolklass presenterar gruppvis muntligt sina erfarenheter och upplevelse av Uppåkra vid sina besök.

Representanterna får i uppgift att till nästa träff, 27 Oktober ta reda på övriga elevers upplevelser av besök på Uppåkra. Vi beslutar att varje lärare tillsammans med eleverna själva bestämmer vilket upplägg och vilken dokumentationsform som funkar bäst för att kommunicera och berätta om det de varit med om. Då ska varje grupp ha diskuterat med resterande elever i sin klass och valt till exempel dokumentationsform och övriga elevers deltagande.

Projektledningen betonar vikten av att lärare och elever upplever att detta är något vi skapar gemensamt, att vi äger det här projektet tillsammans.

Vi vill få syn på och komma åt deras tankar och förslag på vad som kan användas och utvecklas *INFÖR*, dvs förarbete i klassrummet, *UNDER TIDEN*, själva besöket på arkeologiskolan, och *EFTER*, det uppföljande arbetet i klassrummet.

27 oktober

Träff med utvidgad pilotprojektgrupp

Elevernas klassrepresentanter besöker Arkeologiskolan för att presentera sina undersökningar för oss i pilotprojektgruppen. De har samlat in och dokumenterat sina klasskamraters åsikter, tankar och idéer på olika sätt. De presenterar sitt material muntligt, med teckningar och film.

Pilotprojektgruppen observerar, för anteckningar, spelar in auditivt, ställer frågor och samtalar med eleverna för att fånga in helheten av elevernas berättande.

Klassrepresentanterna från respektive klass får 15-20 minuter till att kommunicera och berätta om de upplevelser och erfarenheter som deras klasskompisar gjort när de var på Arkeologiskolan Uppåkra. Elevrepresentanterna har således huvudrollen för hela träffens innehåll och upplägg. I de tre klasserna hade de delat upp hela klassen i olika arbetsgrupper så att samtliga elever har haft chans att delta aktivt i arbetet. Klassrepresentanterna har uppenbarligen lyssnat, samtalat och samlat in sina klasskamraters iakttagelser och röster om upplevelsen av Arkeologiskolan på Uppåkra. De har gått tillväga på olika sätt i de tre klasserna.

En klass har låtit klassen (inte elevrepresentanter) rösta fram hur de skulle gruppera sig för att diskutera, bearbeta och presentera innehållet.

En skola har gjort en 10 minuter lång film där de i grupp och enskilt berättar om sina erfarenheter och upplevelser i samband med besöket på Arkeologiskolan. Slutligen har en klass gjort ett avsnitt av "Lilla Aktuellt" där de berättar om sina möten med Arkeologiskolan på Uppåkra. En klass som är på plats på mötet väljer att berätta om hur de delat upp och bearbetat uppgiften i klassen och visar analoga teckningar som alla elever i klassen har gjort efter besöket. Teckningarna skickas runt till alla och används som visuellt stöd för den muntliga presentationen.

Efter presentationerna fikar vi tillsammans på ett Corona-säkert sätt. Träffen avslutas utomhus med ett överraskningsbesök av barnboksförfattaren Martin Widmark. Varje klasslärare får ett exemplar av Widmarks bok om Halvdan-Viking. Widmark samtalar och diskuterar med eleverna om det de har varit med om och vad de har lärt sig i projektet.

Pilotprojektgruppen tar till sig de olika presentationerna och beslutar efter träffen att de ska återkoppla till eleverna och ge dem huvuduppgiften för projektet.

28 oktober

Uppföljnings- och analysmöte inom Projektgruppen

Dagen efter att eleverna har presenterat så träffas projektgruppen. Vi diskuterar och utvärderar engagerat och livligt gårdagens händelser vilket mynnar ut i att vi formulerar vår återkoppling och huvuduppgift till de tre skolklasserna som ska leda till en slutlig projektpresentation med målet att de ska lämna in digitalt och presentera för alla inblandade den 16 december.

Slutuppdraget för de tre skolorna:

”Hur skulle deras ”drömbesök” på Arkeologiskolan se ut i framtiden?”

Utifrån frågan får elever och lärare bestämma både innehåll och med vilken uttrycksform de väljer att kommunicera olika innehåll. Varje klass får slutuppgiften via epost.

Givet de mycket intressanta exempel och elevberättelser som uttrycks i pilotprojektet, diskuterar vi i projektgruppen möjligheterna till en eventuell fortsättning och fas två av det genomförda pilotprojektet. Det vill säga en utveckling av ett bredare och utvidgat forskningsprojekt på lite längre sikt.

11 november, träff med projektgrupp

Den 11 november träffas vi i hela projektgruppen för att ge feedback till lärarna och överlämna den slutliga gemensamma uppgiften till lärare och elever.

Alla elever i respektive skolklass får i uppdrag att berätta om sina enskilda och kollektiva erfarenheter och upplevelser av Arkeologiskolan på Uppåkra genom att berätta vad de anser kan vara framtidens optimala besök vid Uppåkra. Eleverna ska berätta genom tre olika kommunikationsformer; en film, en reklam-/infobroschyr och att skriva förslag till en websida på Arkeologiskolan Uppåkras hemsida. Oavsett estetiskt uttryck så ska innehållet riktas till en tänkt mottagare och publik utanför skolan och detta skolprojekt (familjer, skolklasser, yngre eller äldre barn).

Ett syfte är dels att få syn på elevernas tankar om att utveckla befintliga besök, men är också ett sätt att få material för att projektet ska kunna spridas offentligt vilket betyder att deras röster hörs och sätter spår och deltar i att skapa framtidens historia på riktigt. Vi beslutar att elevernas uppdrag och **slutbidrag ska lämnas in 16/12**.

Slutbidrag från eleverna lämnades in den 16/12 från två skolor. En skola får anstånd med inlämning i januari 2022.

Resultat:

Vi väljer att redovisa resultat och analys i tre delar. I del ett följer resultat och analys av hur eleverna har svarat på frågor om vad historia är, hur de upplevde besöken på Uppåkra, vad som fängade dem samt deras egenformulerade nyfikenhetsfrågor till vetenskapspedagog/ arkeolog Sofia Winge och barnboksförfattare Martin Widmark. Del två innehåller i kronologisk ordning de förslag som eleverna framför vid våra möten och sitt ”drömbesök” på Uppåkra. I del tre skriver vi en sammanfattande analys. Del tre innehåller också tankar om ett möjligt innehåll och pekar ut en möjlig inriktning för fortsättning av arbetet med Uppåkramodeln.

Del ett

Elevers svar på frågan; ”vad är er erfarenhet av Uppåkra?”

Nedan sammanfattas och analyseras elevernas svar på frågan *Vad är er erfarenhet av Uppåkra?* med beskrivande exempel, utdrag och direkta citat ur elevers upplevelse av och berättande om besöket vid Arkeologiskolan på Uppåkra.

Ibland alla tre elevgrupperna löper en röd tråd av en mycket positiv stämning som råder i anslutning till besöket. De lärde sig en ”massa” historiska faktakunskaper och elevernas erfarenheter förknippas genomgående med lustbetonade känslor som de också sätter ord på. Eleverna uttryckte bland annat att de hade mycket roligt, de lärde sig många nya saker om historien på följande sätt;

Det var ”spännande att va med” och några elever uttryckte att de ”vill bli arkeolog”. De ”gillar att gräva”. Samtidigt uttrycker någon elev att det ”är kul att lära” och ytterligare några elever att de älskar att ”leka arkeolog” och att ”få va med att hitta gamla saker”.

De berättar med stor inlevelseförmåga att de fick göra saker de ”aldrig gjort innan”. Flera elever menade att det ”är spännande att veta vad som hänt för 1000 år sen” och det här ”att andra människor bott här” och ”veta vad de gjorde innan internet”. Ytterligare en elev utbrast att; det är en ”once in a lifetime chans”.

Elevernas erfarenheter av Arkeologiskolan tolkar vi som att deras lärande om historia och utveckling av ett historiskt medvetande vävs ihop av historiska fakta som vetenskapspedagogen/ arkeolog kommunicerar. Eleverna knyter samtidigt dessa fakta till sina egna frågor och funderingar. Ett lustfyllt möte med en vetenskapspedagog/ arkeolog och en arkeologisk historia klär de exempelvis i ord om framtidsdrömmar och ett möjligt yrkesval som arkeolog.

Till berättandet om sina erfarenheter knyter eleverna också det faktiska görandet och aktiva handlandet med kroppen. Det vill säga att gräva och sälla jorden och göra egna arkeologiska fynd. Fysisk aktivitet bidrar i detta fall till en fortsatt lust att lära om, eller kanske snarare att gräva upp historien. Att faktiskt få känna på och bitvis delta i ett professionellt och ”riktigt” arkeologiskt grävande lämnar tydliga spår i deras upplevelse- och berättarvärld. Själva görandet förstärker besöksupplevelsen för eleverna genom att hjälpa dem att rama in minnen från Arkeologiskolan och framkallar en påtagligt positiv sinnesstämning i samtalen om besöket.

Några elever poängterar att de är ”galen i historia”. Den hållningen förstärks av den upplevda spänning och dramatik som uppstår i elevernas möte med unika situationer och aktiviteter som är

helt nya för dem och det faktum att de prövar på saker de aldrig tidigare gjort. Deras reflektioner vittnar om att dimensionen av okända spelar en betydande roll i deras lärande (Bornemark 2018). Här bidrar det till elevernas uppvisade intresse för historiska fakta och att de gör personliga medvetna reflektioner om både sin egen samtid och historien. Uppåkra är ett ”once-in-a-lifetime” som bara inte får missas.

Elevers svar på frågan; ”Vad fångade er?”

Nedan sammanfattas och analyseras elevernas svar på frågan; *Vad fångade er?* med beskrivande exempel, utdrag och direkta citat ur elevers berättande om vad som särskilt fångade deras uppmärksamhet under besöket på Arkeologiskolan Uppåkra.

Alla elever berättade muntligt och genom att rita teckningar och skapa digital film där de också agerade och intog eller spelade olika roller. De visade ett stort engagemang och sina förmågor att kommunicera med hjälp av olika estetiska uttrycksformer om sina upplevelser av de pedagogiska aktiviteterna och mötet med Arkeologiskolan.

Genomgående var elevernas utlåtanden mycket positiva ifråga om att uppleva och ta del av de visuellt estetiska uttryck som användes i pilotprojektet; ”Filmen gillade vi”. Även de mer elevaktiva och handlingsinriktade aktiviteterna att gräva och sålla mottogs av eleverna som en verklig spänningsförhöjare. Det aktiva grävandet efter dolda föremål (som möjligen gick att hitta) förstärkte elevernas intryck av spänning, förundran samtidigt med en ökad historisk medvetenhet i form av mer faktabaserad arkeologikunskap. Vi ”grävde, det var spännande”. Att få ”rensa”, ”sila” och ”sålla” gjorde genomgående ett bestående intryck på eleverna.

För många elever nåddes kulmen vid tillfällena när eleverna själva gjorde riktiga fynd av tänder, benbitar och flinta. Det betonades särskilt av det stora flertalet elever. Inte minst det faktum att de på riktigt fick vara med och ”Vi hittade en tand” som någon av eleverna utbrast.

Elevers svar på frågan; ”Vad är Historia?”

Nedan sammanfattas och analyseras elevernas svar på frågan *Vad är historia?* med beskrivande exempel, utdrag och direkta citat ur elevers berättande om vad historia är för dem och olika föreställningar om historien som uttrycks i anslutning till besök på Arkeologiskolan Uppåkra.

Eleverna berättar vid tillfälle att de blivit så inspirerade av Arkeologiskolan att de har börjat gräva både på och runt sin skola, och även där de själva bor. Allt i hopp om att stöta på och gräva fram historien. (Det ska sägas att några av eleverna går på en skola där det för närvarande grävs och byggs mycket runtomkring). Besöket på Uppåkra ger många av eleverna tankemässig inspiration, väcker en nyfikenhet och funderingar men även konkreta bilder av och över vad historia och arkeologi är för något.

Flera elever uttrycker att ”Historien under oss”, och att de vid sina grävningar ”inte hittat lika mycket som i Uppåkra”. Det är ”gamla skolsaker”, ”mest skräp”. Eleverna utvecklar som synes en historiemedvetenhet om att historien finns närvarande i jorden under dem, det vill säga den har historisk-kulturella lager som går att gräva sig ned igenom. Men även det faktum att eleverna gör skillnad på olika typer av artefakter. Gamla skolsaker väcker som synes inte deras historiska kunskap och nyfikenhet på samma sätt som de äldre historiska fynden och artefakterna de fått syn på och grävt efter ute i jorden på Uppåkra. Mötet med Arkeologiskolan Uppåkra har således

väckt elevers nyfikenhet på mer historia att de försöker tillämpa sina kunskaper till att gräva även på andra platser.

En vanligt uttryckt föreställning om historien som aktualiseras av eleverna är att historien är lokaliserad till vissa geografiskt bestämda platser som exempelvis Uppåkra. Bland annat menar flera elever att vid Uppåkra ”där finns historia” ... ”här bara en skola”. Det är alltså vid en geografisk arkeologisk utgrävningsplats som historien blir synlig och ”på riktigt” för eleverna. Detta medan historien inte är närvarande på samma sätt ute på skolgården. Det märks i uttalanden som att eleverna prövade att gräva på sin skolgård och i sin hemmiljö; ”Vi har grävt och hittade inget genom asfalten”. En elev berättar att det finns ”inte mkt här, men en klasskompis bor där det är mycket ben”. Så elevers uppfattningar om historien är att den är geografiskt begränsad och lokaliserad till platser som Uppåkra. Historia är för eleverna i det avseendet också knuten till fysiska kvarlämningar, artefakter och mänskliga spår av olika slag. Där det finns ”ben” i marken där är historien närvarande på ett alldeles särskilt sätt för dem. Där vet de att historien lämnat sina spår så att den går att hitta och undersöka. De gjorde också försök att gräva fram historien på skolan, men det stannade vid skräp och gamla skolföremål, vilka inte var att betrakta som riktig arkeologisk historia.

Elever ger också uttryck för föreställningar om tid som en betydande del av historia. Tidsperioden 1000 år som eleverna möter visuellt och genom faktaförmedling i de arkeologiskt utgrävda kulturlagren gör mycket starka intryck. För eleverna ger det ett svindlande tidsperspektiv utifrån deras egen förståelsehorisont om sig själva och att människor bott på platsen i alla dessa år. Det väcker också funderingar som vad gjorde för så länge sedan, inte minst eftersom de vet att dessa människor inte hade tillgång till internet. Samtidigt som de uttrycker sina funderingar om historiska fakta så knyter de också an till lekens betydelse och vikten av att få leka och pröva sig fram till en historisk arkeologisk kunskap. De visar därmed förmåga till att reflektera såväl historiskt i form av fakta men också att fiktivt kunna leka sig fram till ett meningsfullt lärande.

Elevers frågor till vetenskapspedagog/arkeolog Sofia

Nedan sammanfattas och analyseras elevernas frågor till vetenskapspedagog/arkeolog Sofia i form av beskrivande exempel, utdrag och direkta citat från eleverna i samband med det sista och avslutande besöket på Uppåkra. Det är elevernas frågor och inte svaren som utgör fokus.

Eleverna undrar, ”varför Sofia brinner för arkeologi?” Eleverna undersöker och ställer frågor om drivkraften bakom Sofias intresse för arkeologi. Eleverna gör således iakttagelsen att Sofia är intresserad, fångad av historia och arkeologi och de är nyfikna på hur det kommer sig och när den iver och motivationen en gång började hos Sofia. Möjligen för att det slår an något i deras egna intresse för historia och arkeologi. Eleverna visar att Sofias pedagogiska engagemang fascinerar dem och väcker nyfikna frågor.

Eleverna bär också på funderingar om hur själva det arkeologiska arbetet med utgrävningar egentligen startade från början och hur de kom sig för att börja gräva på just platsen Uppåkra. De uttryckte till exempel; ”Hur kom de på att det finns ben och så?”

En fråga som intresserade några elever rör en mer organisatorisk dimension om hur och varför de startade en pedagogisk verksamhet i Uppåkra. ”Hur kom ni på arkeologiskola?”

Samtidigt gav andra elever uttryck för mer samhällsinriktade och sociala frågor som; ”Hur kom ni på att rika människor bodde i huset?” vilket visar på elevers medvetenhet om att historien också rymmer socioekonomiska aspekter som social och ekonomisk status, makt, rikedom. Om det

springer ur privata erfarenheter eller historiska fakta som presenterats framgår inte. Men det visar på ett spännande teoretiskt och reflekterande djup i elevernas historiekunskaper.

En avslutade fråga från eleverna drevs av deras nyfikenhet på ”stenen utanför” Arkeologiskolans byggnad. De önskade att veta ”hur gammal stenen var?” och om ”den var från järnåldern?”.

De här frågorna menar vi är betydelsefulla för att nå en adekvat och djupare förståelse för elevernas erfarenheter och upplevelser av mötet med Uppåkra. Frågorna visar både på bredd och djup i enskilda elevers medvetenhet om de historisk arkeologiska perspektiven och kunskaperna som vetenskapspedagogen/arkeologen Sofia kommunicerat. Spannet av frågor visar så på en väl utvecklad förståelse för det komplexa pedagogiska och kulturella sammanhang som Arkeologiskolan utgör.

Elevers frågor till författaren Martin Widmark

Nedan sammanfattas och analyseras elevernas frågor till barnboksförfattaren Martin Widmark i form av beskrivande exempel, utdrag och direkta citat från eleverna i samband med att Widmark överraskade eleverna vid ett tillfälle när de var ute på Uppåkra.

Många av eleverna känner till författarens böcker om Lasse-maja. När Martin kom på blixervisit till klassrepresentanterna vid deras sista besök berättade Martin om att skriva böcker och sin koppling till Uppåkra, varför han var där och eleverna fick då möjlighet att ställa frågor till Martin. Frågorna handlar om att skriva en berättelse utifrån kunskap om historiska fakta och hur Martin fick reda på alla fakta till sina böcker och om allt baserades på fakta. I det aktuella fallet med Uppåkras historia så berättar Martin om en berättelse som innehåller två karaktärer och som hämtat inspiration från de arkeologiska utgrävningarna vid Uppåkra. Kort beskriver Martin att hans två huvudkaraktärer växte upp tillsammans, att de inte hade samma tro, en var kristen och den andre trodde på asatrons gudar och ändå var de nära vänner. Samtalet med eleverna och elevernas frågor handlar då om hur människor med helt olika tros- och livsuppfattningar ändå kan vara vänner och leva tillsammans. En elev drar genast en parallell till förintelsen, som ju uppenbarligen inte präglades av respekt för människors olikheter. (I samband med detta möte pågår i Malmö en stor konferens om förintelsen). Elevernas samtal med Martin visade ett enormt engagemang, en inlevelse och empati till andra människors situation i historien och samtiden. Och samtalet präglades av både ett filosofiskt, etiskt och ett existentiellt djup trots den korta tid som det pågick.

Del 2

Här följer klassernas förslag till hur besöken kan förbättras. Förslagen kan alltså ses som väldigt konkreta förslag till utveckling av nuvarande arkeologiskol. Delvis redovisas elevernas förslag klassvis, men också det som kommit fram på de gemensamma träffarna på Uppåkra. Avslutningsvis har vi samlat elevkommentarer kring sina upplevelser av utställningens estetiska inslag

Gullåkraskolan

Eleverna från Gullåkra redovisade klassens arbete muntligt och med hjälp av teckningar under tre teman.

1. De fysiska rummen, platsen och Sagorummet:

Större fysiskt utrymme, ha sittkuddar och Saccosäckar

Ett litet hus /ett Miniatur-museum –där ska finnas kläder, arkeologiska fynd och leksaker

Möjlighet att gå in i kulthuset där det ska finnas (tidsenliga) kläder att leka och rollspela med

Teater som kommunikation/presentation

Berättelser om åkrarna kan fördjupas

Stenen, mer fakta om stenen på höjden, ett collage om stenen

2. Filmen och berättandet

Längre sagor och berättelser

Fler effekter i rummet

Använda högtalare i olika rum, byggnader och hus för att informera och berätta

Använda individuella hörlurar till besökare (lättare att lyssna och uppfatta fakta med bättre ljud)

3. Arkeologiskt-pedagogiska aktiviteter (Gräva/sålla)

Mindre elevgrupper så att fler får möjlighet att gräva

”Vi vill titta nära när arkeologer gräver”

Vill hämta jord själva

Sätt upp visuella mallar, bilder och skyltar för att visa och avgöra vad för olika typer av fynd som kan göras och förväntas

Backaskolan:

Eleverna från Backaskolan redovisade klassens arbete med en film under tre teman.

Före besöket:

Eleverna önskar:

Få mer information om besöket innan. Som exempelvis information om längd på besöket, vad vi skulle göra, mer fakta om Uppåkra innan besök.

Några menar att ”Det är mer av överraskning om man inte vet så mkt innan”. De anser att ”Spoiler att veta mkt innan”.

Under besöket:

Eleverna önskar:

Att de fick använda metalldetektor på Uppåkra

Gräva som arkeologerna

Gräva med arkeolog i riktig jord

Gräva mer och längre tid

Kunna se det senaste fyndet på Uppåkra

Ett större hus

Lite läskigare

Längre besök på Uppåkra

De vill ha ”godare matsäck”

Snacks och dricka som på bio

Efter besöket:

Eleverna önskar:

Skriva text (två elever)

Skriva mer text om Uppåkra

De vill träffas oftare, ”tog lång tid mellan”

”Vill veta ännu mer om stället”, de ”längtar efter stället”

”Snabbare buss hem”

Uppåkraskolan:

Eleverna från Uppåkraskolan redovisade klassens arbete som ett avsnitt av programmet ”Lilla Aktuellt”. Klassrepresentanter intervjuade elever i klassen som gav mest utförliga svar.

Det handlade om att sålla och gräva och att de önskar att lära sig mer om hur man sållar och gräver som arkeologer.

De vill lära sig mer av historien innan de får all information. De fick mkt information innan sitt besök.

De berättar att de önskar att få lära sig mer om arkeologyrket, experterna.

De skulle vilja ha mer tid i källaren, för det bästa var stjärnljuset i rummet och sagan om elden, branden.

De önskade även att en ”miniatyrby” av Uppåkra skulle byggas upp.

Del tre:

Denna del innehåller en sammanfattande och övergripande analys av det empiriska materialet. Vi, Per och Pär, ser att en rimlig sammanfattande rubrik blir:

På riktigt

Vi väljer att dela upp en tänkbar inriktning av en utveckling av Arkeologiskolans verksamhet i två delar, en som vi väljer att kalla faktainriktad och en som vi kallar fiktionsinriktad. Bägge syftar till att skapa förutsättningar för ett fördjupat lärande som resultat av besök på Uppåkra. Uttryckt på annat sätt: ett fördjupat historiemedvetande, eller att göra historia på riktigt.

Faktainriktning:

Elever uttrycker samfällt en önskan att besöken ska så långt som möjligt erbjuda ett utforskande, och grävande som ”är på riktigt”. De ska få gräva i oprövad jord. De ska få samarbeta och samtala med arkeologer och arkeologistudenter. De ska få använda riktiga verktyg. De ska få hitta riktiga fynd.

Fiktionsinriktning:

De ska få förhålla sig till upptäckter av fakta med hjälp av egna berättelser. Dessa får gärna inspireras av en riktig författare som Martin Widmark. De vill också med andra uttrycksformer förhålla sig till de fakta som de upptäcker eller som förmedlas till dem på besöken. Det kan handla om att göra filmer, sceniska gestaltningar med autentiska kläder och tidsenliga artefakter, röst och ljudproduktioner eller att leka historia.

Estetikens roll

Både fakta- och fiktionsinriktningens innehåll påverkas av de estetiska uttrycksformerna och visar sig i följande elevtankar: Det var kul i ”Speciella rummet”, och att se filmen om branden i Uppåkra. Och inte minst ”fake-elden” i filmen.

Ett par elever tyckte att ”roligast” var det ”under stjärnhimmel, sagan som lästes”. Samtidigt som en annan elev uttryckte om samma saga att ”det var läskigt”. Vidare menade ett par elever att det var ”häftigast i rummet” och det upplevdes ”coolt att gå in i rummet” och de pratade om den häftiga upplevelsen ”med ljudet och åskan” som de möttes av i ”rummet”. De upplevelser som eleverna gjorde medierades genom olika estetiska uttrycksformer och gav dem bestående intryck. Inte minst lämnade estetikens spår i deras egna berättande (muntligt, bild, teckning, ljud, film) om Uppåkra. Estetikens spelar en betydande roll i elevernas lärande.

Estetikens kraft är att fungera sammanhängande kitt i inhämtningen av kunskap såväl som i kommunikationen om ett lärande.

Referenser

- Bornemark, Jonna, (2018) *Det omätbaras renässans: En uppgörelse med pedanternas världsherravälde*, Stockholm: Volante.
- Dalbeck, Per, & Widén, Pär, (2019). *En skola som utmanar: när skolan blir meningsfull ur elevens perspektiv*, Lund: Studentlitteratur.
- Dahlbeck, Per, Håkansson, Fredrik, & Widén, Pär, (2021). *Hållbar utbildning för hållbar utveckling: i förskola och skola*, Lund: Studentlitteratur.
- FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling, <https://www.globalamalen.se>
- de Groot, Jerome, (2016). *Consuming History. Historians and heritage in contemporary popular culture*. London: Routledge.
- Hammersley, Martyn, & Atkinson, Paul, (2007), *Ethnography. Principles in Practice*. London: Routledge.
- Scherstén, Linus, & Kihlberg, Henrik (2016). *Från det lokala till det globala – kulturer och kulturmöten utifrån det historiska Uppåkra*. Examensarbete, Malmö högskola.
<http://mau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1494346/FULLTEXT01.pdf>
- UNICEF Sverige. (2018). Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter.
<https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen>
- Utvärdering Sparbanken Skånes Arkeologiskola 2018
- Utvärdering Sparbanken Skånes Arkeologiskola 2019
- Utvärdering Sparbanken Skånes Arkeologiskola 2020
- Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*.
- Widmark, Martin *et al* (red.) *En läsande klass. Träna läsförståelse*.
<https://docplayer.se/6649666-Red-martin-widmark-en-lasande-klass.html>
- Wästerfors, David, (2019) ”Den etnografiskt okänsliga etikgranskningen”, *Statsvetenskaplig Tidskrift*, vol 121, nr 2, s 173-205.